

جامعه مؤمنان بنیانگذار حقوق بشر هستند

استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی و عضو فرهنگستان علوم ایران با اشاره به اینکه جامعه مؤمنان بنیانگذار حقوق بشر هستند...

استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی و عضو فرهنگستان علوم ایران با اشاره به اینکه جامعه مؤمنان بنیانگذار حقوق بشر هستند، گفت: بر خلاف ضمانت اجراهایی که برخی مکاتب برای حقوق بشر متصور هستند، ضمانت اجرا در ادیان عقاب الهی تعریف شده است. به گزارش خبرنگار مهر، همایش بزرگداشت خواجه نصیرالدین طوسی که با همت مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و همکاری انجمن حکمت و فلسفه ایران برگزار شد عصر امروز یکشنبه هفتم اسفندماه در مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران به کار خود پایان داد.

آیت الله دکتر سید مصطفی محقق داماد استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی در این همایش به بررسی مبانی عقلی حقوق بشر در کلام خواجه نصیر طوسی پرداخت و گفت: به اتفاق آرای صاحبانظران فلسفه حقوق، اصول فلسفی حقوق بشر که در قرن حاضر مطرح شده بر یک اصل و مطلب که ریشه در گذشته دارد استوار گشته است.

وی افزود: صاحبانظراتی که ریشه‌های حقوق بشر را بررسی می‌کنند به کانت اشاره می‌کنند و این در حالی است که کانت در هیچ جا به عبارت حقوق بشر (human rights) اشاره نکرده است ولی او کرامت انسانی (human dignity) را مطرح کرده است.

وی تصریح کرد: این سؤال مطرح است که آیا نزد علمای ما ریشه‌های حقوق بشر وجود دارد؟ اتفاق آرای فیلسوفان حقوق حول محور حقوق فطری دور می‌زند. باید توجه داشت که حقوق فطری به معنای حقوق طبیعی نیست. اما گاهی این دو به یک معنا به کار برده می‌شود.

وی افزود: حقوق طبیعی یا حقوق فطری در برابر حقوق موضوعه قرار می‌گیرد. مجموعه قواعدی که در زمان معین برای عده‌ای مشخص مطرح است و ضمانت اجرای آن سازمانها و حکومت است را حقوق موضوعه می‌گویند.

آیت الله محقق داماد در ادامه به تعریف حقوق فطری پرداخت و گفت: حقوق فطری قواعدی است که برتر از اراده حکومت است و غایت مطلوب انسان است.

وی افزود: از نظر تاریخی در ابتدا حقوق تکوینی مطرح بود. بعد دوگانگی قوانین موضوعه و تشریعی و قوانین تکوینی به وجود آمد. نظام فطری به تدریج در آرای فلاسفه مطرح شد و نزد فیلسوفانی چون افلاطون و ارسطو مطرح شد.

وی تأکید کرد: افلاطون اعتقاد داشت که آنچه به حس و تجربه در می‌آید سایه کم رنگی از حقیقت است. انسان عاقل بر اساس تربیت به سرزمین حقیقت می‌تواند دست یابد. اما ارسطو قضیه را این جهانی تر کرد و گفت عدالت بر دو قسم طبیعی و قانونی است و عدالت قانونی باید منطبق بر عدالت طبیعی شود.

عضو فرهنگستان علوم ایران یادآور شد: در دو سده اخیر مفاهیم تازه‌ای از حقوق طبیعی پیدا شده است که می‌توان نوعی دگردیسی در این مفهوم را شاهد بود. در مذاهب باستان قبل از مسیح، مذهب چهره‌ای دولتی داشت و لذا بین اخلاق مذهبی و اراده دولت تعارض پیدا نمی‌شد.

وی افزود: اگر حاکم که سایه خدا در زمین بود هر کاری می‌کرد عین عدالت بود. یکی از نقاطی که مسیح (ع) با آن تقابل کرد و در برابر آن قیام کرد همین موضوع بود. مسیح می‌فرمود حاکم دنیوی باید از خدا تبعیت کند.

وی تصریح کرد: در قرن 17 میلادی حقوق فطری ظهور کرد به این معنا که مجموع قوانین مطلوب که عقل انسان بر آن حاکم است حقوق فطری است. این حقوق یعنی حقوقی که در درون بشر کشف می‌شود و خداوند آنها را در درون طبیعت او گذاشته تا آنها را کشف کند.

استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی در ادامه تأکید کرد: پیروان مسیح از جمله آکوئیناس معتقد بودند که انسان دارای حقوقی است که خدا به او داده و کاشفش در درون خود اوست و قوانین موضوعه موظف به این حقوق هستند.

وی افزود: در اسلام بزرگانی چون فارابی و ابن سینا و خواجه نصیر طوسی این مسأله را با زبان دیگری بیان کردند. فارابی اعتقاد دارد که دو نیرو در انسان وجود دارد که با عقل فعال جهان ارتباط پیدا می کند؛ یک نیرو نیروی تخیل است و دیگری نیروی تفکر.

مؤلف "مفهوم اسلامی حقوق بشر دوستانه" یادآور شد: نیروی تخیل بشری وقتی کمال یابد و به عقل فعال دست پیدا کند شخص می شود پیامبر. اما اگر نیروی تفکر به عقل مرتبط شود شخص می شود حکیم. لذا حکیم کسی است که تفکرش به عقل فعال مرتبط شده است.

وی افزود: به اعتقاد فارابی این دو نیرو و حس، سه مجرای معرفت به شمار می روند. خواجه طوسی نیز در کتاب اخلاق ناصری حقوق را به موضوعه و طبیعی تقسیم می کند. به اعتقاد او حقوق طبیعی قواعد تغییرناپذیری هستند.

وی تصریح کرد: خواجه طوسی و ابن سینا برای اخلاق یک واقعیت نفس الامری قائل هستند. باید توجه داشت که آنچه موضوعه است و توافق علماست اعتبار است که قسم دوم است. بر این اساس قوانین موضوعه نه احکام عقلیه و نه اتفاق رأی جماعت است. این موضوعی است که برخی حکمای ما مانند علامه طباطبایی و حاج محمد اصفهانی ملقب به کمپانی آنرا خوب دریافت نکردند.

وی با اشاره به اینکه مکتب و مذهب امامیه یکی از منابع اجتهاد را عقل می داند گفت: مکتب امامیه می گوید که عقل کاشف حکم خداست. اگر تعارض بین آنچه که از وحی مسلم (نه فهم دیگران از وحی) و عقل پیش آید وحی در این صورت عقل را تخطئه می کند.

وی یادآور شد: بر اساس مبانی دینی و تاریخی جامعه مؤمنان این جامعه مؤمنان است که مدعی حقوق بشر است. پیامبر(ع) دغدغه حقوق انسانها را داشت و در آخرین وصیتش از حقوق فطری سخن گفته است. جامعه مؤمنان بنیانگذار حقوق بشر هستند.

وی در پایان تصریح کرد: بر خلاف ضمانت اجراهایی که برخی مکاتب برای حقوق بشر متصور هستند در میان جامعه مؤمنان ضمانت اجرا در ادیان عقاب الهی تعریف شده است. به عبارت دیگر حتی در ادیان ضمانت اجرا هم وجود دارد.

در ادامه این همایش دکتر شهین اعوانی عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران به بررسی سعادت از دیدگاه خواجه نصیر طوسی پرداخت و گفت: در اخلاق، خواجه نصیر از ارسطو نقل قولهایی کرده که در اخلاق نیکوماخوس وجود ندارد.

وی افزود: شاید علت این امر این بوده که نسخه در اختیار خواجه با نسخه در اختیار ما تفاوت داشته است.

اعوانی با اشاره به اینکه غایت اخلاق، کسب سعادت است گفت: خواجه سیاست مدن را مردم داری در کنار کشورداری می داند.

وی افزود: ارسطو معتقد است که حکمت است که سعادت می آورد. ابن سینا معتقد است که اخلاق نیکوماخوس ارسطو به درد جوانان نمی خورد و خواجه طوسی در اخلاق ناصری می خواهد بگوید که اخلاقی نوشته که به درد جوانان نیز می خورد.

وی تصریح کرد: خواجه چون مسلمان است سعادت را در آن دنیا می داند. او معتقد است جستن سعادت برای سعادت اخروی است و خیر مطلق به آن دنیا تعلق دارد. اما ارسطو سعادت را برای همین دنیا می داند و البته مدارج و مراتبی برای آن قائل است.